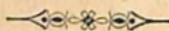
съ такъва математическа точность умѣжтъ да прѣсмѣтнжтъ и най-сложнитѣ и голѣми постройки, щото знажтъ какво ще спечелжтъ и винаги печелжтъ. Не е рѣдкость въ Срѣднитѣ Родопи да намѣри човѣкъ въ всѣко българско село, гдѣто има повече дюлгери, майстори безъ никакво техническо образование, често пжти и съвсѣмъ неграмотни, да умѣжтъ да чъртажтъ планове и строжтъ постройки, които очудватъ всѣкиго по своята симетрия, изгледъ, вкусъ и здравина. Най-много тукашнитѣ майстори се отличаватъ на каменни сгради, мостове, черкви, маази, джамии и др.

Въ послѣднитѣ врѣмена дюлгеритѣ като че почнжхж да напущатъ тия хубави и полезни въ всѣко отношение тѣхни задруги — чети — и само на малки чети, често пжти и единично, отиватъ да работжтъ занаята си. На чети отиватъ повечето въ селата, гдѣто всѣки стопанинъ на нѣкоя постройка, въ сжщо врѣме дава и храна на майсторитѣ. Между дюлгеритѣ има да се занимаватъ и съ горенье варь.

Като направимъ малки исключения, ще видимъ, че дюлгеритѣ въ Срѣднитѣ Родопи въ сравнение съ днешнитѣ скотовъдци, абаджии, шивачи и др. нѣкои мѣстни занаяти, които сж изгубили своето прѣдишно значение, стожтъ нѣкакъ по-добрѣ поминъчно Това добро състои въ туй, че дюлгеринътъ гдѣто и да било, щомъ е здравъ, намира работа, слѣдователно и едно какво и да е възнаграждение, което колкото нищожно и да е то, все може да посрѣща поне належащитѣ му нужди. Въ другъ случай дюлгерликътъ и въ това отношение има по-сгодни условия, защото въ него не се иска капиталъ, както въ абаджилъкътъ, скотоводството и др. При все това, скудното възнаграждение на дюлгеритѣ (надницата имъ никога не минува отъ три лева нагорѣ съ много малки исключения), мжкитѣ, които прѣтърпѣватъ тѣ физически, странствованията имъ и др. п. правжтъ и тая класса отъ мѣстното население една отъ мжчно поминуващата се, и въ много случаи тѣ сж за съжеление. Само съвършенно строгата пестеливость може да крѣпи единъ срѣдня ржка Срѣдне Родопски дюлгеринъ да поминова днесь за утрѣ, безъ да може да скжта нѣщо за *черни дни.*

МАТЕРИЯЛИ

по възраждането на българщината въ Ахж-челебийско.

Съобщава Икономъ Василий Авраамовъ.

I.

Роденъ съмъ въ 1835 година, мѣсецъ Юлий . . . . день, отъ православни родители Авраамъ Николовъ, родомъ отъ с. Горне-Derекьой, и Вълка Стоянова, родомъ отъ с. Широка-лжка, а съмъ кръстенъ отъ въсприемника ми хаджи Бѣлю Аврамовски отъ с. Пашмаклж. Азъ съмъ най-послѣдния синъ на родителитѣ си

До петата година азъ съмъ въспитаранъ отъ родителитѣ си,
а отъ петь до петнаесеть годишната ми възрасть съмъ слѣдвалъ въ
училище, споредъ тогавашната имъ уредба по нашитѣ мѣста. Пър-
вия ми учитель бѣше Иеромонахъ отецъ Григорий, или *„попъ Ли-
горко"*, както го казватъ по насъ; той бѣше и свѣщенникъ една го-
дина въ нашето село. Втория ми слѣдъ него учитель бѣше Коста-
динъ прѣкоросванъ *Каркалята*, родомъ отъ г. Станимака, който
слѣдъ четирегодишно учителствоваnье се ржкоположи за свѣщенникъ
въ селото ни, а по послѣ станж и Скечански грьцски владика. Слѣдъ
това още по една година ученикувахъ на първия ми учитель Иеро-
монахъ отецъ Григорий и на свѣщенника Димитра Апостоловъ. Въ
това врѣме въ цѣлата наша кааза още не бѣше извѣстна българска-
та книга, та учението ставаше по грьцки езикъ по извѣстната сис-
тема въ тия врѣмена. Да продължавамъ понататъкъ учението си ве-
че неможеше у насъ; трѣбваше да идж вънъ нѣкждѣ и родителитѣ
ми ме испратихж въ г. Скеча (Ксанти), гдѣто тогава се чуеше нѣкой
си учитель на име Самуилъ, при когото слѣдвахъ двѣ години. Ка-
захъ, че тогава учението по нашитѣ мѣста ставаше до грьцки езикъ,
когото вече азъ доста изучихъ да четж. пишж и разбирамъ. При все
това, почнжло бѣше да се по подказва тукъ тамъ изъ по-развититѣ по
насъ занаятчии и търговци и за българска книга, ала за нея не мо-
жеше да се намѣри току-тъй лесно учитель, още повече да приеме
да дойде въ мѣста, като нашитѣ. Прѣзъ врѣме на ученикуваньето ми,
азъ успѣхъ да си купиж току-що излѣзлия отъ Отца Неофита Новия
Завѣтъ на българскии езикъ, научихъ се самъ на него да четж по
български, а по него и черковно-славянски. Азъ вече пѣехъ и апос-
тола въ черква на родния си езикъ.

Покойнитѣ ми родители, колкото бѣдни и да бѣхж, имахж сил-
но желание да се изучж добрѣ, колкото това бѣше възможно тогава.
Азъ до нѣкждѣ постигнжхъ тѣхното желание, ала тѣ още не бѣхж
доволни; заради това ме и пратихж въ с. Бойково, Рупчоска околи-
я, гдѣто се бѣше прочулъ тогава за ученъ нѣкой си свѣщенникъ Па-
велъ. При него азъ слѣдвахъ една година, прѣзъ която изучихъ до-
брѣ псалтика *(мусикия)*, а сжщеврѣменно бѣхъ и пѣвецъ въ черко-
вата имъ. Това бѣше прѣзъ 1847 година. Въ 1848 година, мѣсецъ
Юлий, се върнжхъ въ родното си село, гдѣто останжхъ за учитель
и пѣвецъ до 1850 година, сжщия мѣсецъ. Слѣдъ това напустнжхъ
учителството и станжхъ терзия (шивачъ), като се съдружихъ съ е-
динъ Устовчанинъ, по име Стайко Михалевъ. Въ 1854 година азъ
напустнжхъ терзилика и се условихъ пакъ за учитель и пѣвецъ въ
с. Павелско, Рупчоско, гдѣто ми дадохж най-голѣмата тогава учи-
телска плата, 1200 гроша за година, като ми ж повишавахж пос-
тъпенно, до гдѣто достигнж суммата 2000 гроша на третята ми го-
дина. По това азъ пакъ напустнжхъ учителството и се заловихъ съ
търговия (абаджилъкъ) и занаята си шивачество и слѣдъ петгодиш-
но скитанье по чужбина, гдѣто можахъ да спечелж единъ достатъченъ
капиталъ, азъ пакъ станжхъ учитель въ 1862 година въ селото Кар-
луково. Причината да прѣгърнж пакъ трудното тогава учителство

бѣше изгубването ми всичкия капиталъ въ послѣдната година, поради извънмѣрното спаданье на курсътъ на паритѣ и др. п. Прѣзъ 1863 година азъ се задомихъ.

Прѣзъ това врѣме селото ни бѣше останжло безъ священникъ, та съселянитѣ ми ме поканихж и силно настоявахж да приемж священническия санъ. Азъ слѣдвахъ да се колебаж и най-послѣ склонихъ. Въ 1864 година, прѣзъ мѣсецъ Мартъ, азъ заминжхъ съ всичкитѣ необходимости за единъ кандидатъ за священникъ за г. Скеча, да се ржкоположж, тъй като Ахж-челебийската кааза тогава духовно бѣше привързана къмъ Ксантийската (Скечанска) гръцка епархия, на която канонически митрополитъ тогава бѣше Прѣосвѣщенния Дионисий. Придружаваше ме и единъ отъ по първитѣ ни селяни, Димитъръ К. Бакларевъ. Прѣдставихъ се прѣдъ дѣдо Дионисий, който ме прие доста добрѣ, пораспита ме за едно друго и ме спрѣ да живѣж въ Св. Митрополия, за да се приготовлявамъ, като ми каза, че ще ме ржкоположи и за идущитѣ Великденски праздници изпрати въ селото ни. Великдень тогава бѣше на 19 Априлий. Слѣдъ нѣкой и другъ день азъ се надѣехъ да ме ржкоположжтъ, обаче, дѣдо владика спрѣ ржкоположението ми чакъ до Великдень, защото първенцитѣ отъ нашата кааза били спрѣли да не плащатъ владичината и другитѣ за владиката данъци, което по-надолѣ ще разгледаме.

Най-послѣ на день Великдень ме ржкоположи за иеродяконъ, а на 23 Априлий за священникъ, а слѣдъ двѣ седмици дѣдо владика слѣдъ нужднитѣ наставления и благопожелания въ новия ми санъ си ме испрати въ родното село, гдѣто до 1866 година, 31 Юлий свѣщеннодѣйствовахъ заедно съ прѣстарелия тогава священникъ Петръ Шукеревъ. На 1 Августъ, сжща година, по покана на първенцитѣ въ градеца Устово, азъ се установихъ тамъ при новосъградената черква Св. Богородица, гдѣто свѣщеннодѣйствовахъ цѣли 12 години непрѣкъснжто до 1878 година.

Борбата въ това врѣме мѣжду Ксантийската гръцка митрополия и населението въ каазата ни бѣше въ най-голѣмия си разгаръ. Кипеньето бѣше почнжло още отъ по-рано, ала отъ 1863 година излѣзе открито и борбата се почнж, която, за жалость, и до днесь продължава въ тая страна. Въ 1863 година, около края на мѣсецъ Декемврий, се свикваше единъ Епархиаленъ съборъ въ г. Скеча отъ дѣдо владика, въ който съборъ трѣбваше да вземжтъ участие първенцитѣ отъ всѣка кааза, и въ който съборъ щѣше да се расхвърли владичината по съразмѣрность на всѣка кааза. Общата сумма, която трѣбваше да се плати на дѣдо владика отъ цѣлата Скечанска епархия, бѣше опрѣдѣлена на 52,000 гроша златни. За прѣдставители отъ Ахж-челеби бѣхж заминжли Данчо Кирияковъ, Саващо Стратевъ, наричанъ съ прѣкорътъ Келешъ, и Дечю Стояновъ отъ градеца Устово и Радю Георгиевъ отъ с. Долне Райково. Въ засѣданието дѣдо владика съ Скечанскитѣ първенци прѣдложили, щото 26,000 гроша отъ общото число владичина да се плати отъ българското население въ Ахж-челебийската кааза, което броело 2,700 кжщи тогава. Такова рѣшение се земало, защото Скечанската епархия състояла

отъ малъкъ районъ, както си е и сега (градътъ Скеча и нѣколко гръцски села въ Скечанската и още нѣкоя кааза), па може би и за да се сплаши Ахж-челебийското население, което бѣше почнжло да се събужда отъ сънътъ и да тръси спасение отъ гръцкото иго. Разискванията въ съборътъ ставали на гръцки езикъ, отъ когото Савацо Стратевъ се прѣсторилъ, че ужъ не разбира, та помолилъ да му разяснжтъ на български. Казали му. Щомъ чулъ съ каква сумма искатъ да обложжтъ Ахж-челеби, той се въспротивилъ силно, скаралъ се съ владиката и станжлъ причина да се растури съборътъ, безъ да може да вземе рѣшение. Владиката толкова силно се ядосълъ на Келешъ Савацо, щото прѣдъ цѣлия съборъ му извикалъ гнѣвно „*пукни,*“ ала смѣлия Савацо не му трѣпвало окото и още пó-гнѣвно му отговорилъ „*ти пукни.*“ Това накарало владиката, та го афоресалъ, а по-послѣ заедно съ другитѣ гръцки първенци въ Скеча и Пловдивъ го наклеветили като размирникъ прѣдъ пашата въ послѣдния градъ и благодарение на смѣлостьта му и хитростьта му, както и на подрѫжката отъ българската Пловдивска община, той можилъ да се оправдае и излѣзе побѣдитель.

Като неможилъ да стане първия съборъ, дѣдо владика свикалъ вторъ и то само отъ първенцитѣ други, безъ Ахж-челебийско. Тоя съборъ рѣшилъ, щото Ахж-челеби да плати суммата 26.000 гроша златни владичина за тая година, 1864. Владиката испрати свой протосингелъ Иеродияконъ Никола да събере владичината съ молба и до мѣстнитѣ власти, щото и тѣ да му окажжтъ съдѣйствие. Келешъ Савацо не се стреснж отъ нищо; той нагласи по-първитѣ отъ населението въ всичкитѣ почти села въ каазата, съ нѣкои исключения, които това и чакахж. Въспротивихж се на това несправедливо владиково рѣшение и не дадохж да се събира тая владичина. Властьта, като видѣ общото негодувание на българското население, отказа да дава съдѣйствие на владиковия пратеникъ, който се завърнж въ Скеча, безъ да може да стори нѣщо Работата останж да се намѣси по-горнята правителственна власть и тя да рѣши спорътъ. Владиката се отнесе съ оплакване въ Пловдивъ при пашата, като испрати и казанния по-горѣ свой протосингелъ. Ахж-челебийската кааза административно тогава принадлежеше на Пловдивския пашалъкъ и чакъ Берлинския договоръ ж отцѣпи, та по настоященъ се намира въ Гюмюрджюнския санджакъ Станж нужда да се подведе работата сериозно. Селата опрѣдѣлихж за свои прѣдставители — пълномощници — сжщия Келешъ Савашо отъ Устово и Кара-Марко отъ с. Долне-Дерекюю, които заминжхж за Пловдивъ, за да се сждятъ съ владиковия пълномощникъ. Тъкмо въ това врѣме и азъ се намирахъ въ Скеча въ митрополията и чакахъ да се ржкоположж. Когато протосингелътъ се върнж отъ Ахж-челеби, безъ да можи да събере владичината, тогава дѣдо Дионисий ме спрѣ, като се стараеше по разни начини да направи расцѣпванье мѣжду Ахж-челебийци, па привлече нѣкои къмъ себе си, та за да може да ги ослаби и постигне цельта си. Ала като видѣ, че не ще му се удаде това исцѣло, като видѣ, че може да изгуби и тоя малъкъ приходъ за моето ржкоположение, ржкоположи ме, както споменжхъ по-горѣ.

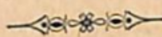
Пашата повикалъ нашитѣ пратеници и ги попиталъ, по какви причини тѣ не се покоряватъ на дѣдо владика, който е тоже царски човѣкъ съ бератъ и защо не искатъ да му платжтъ, което му се слѣдва. Келешъ Саващо, който знаеше прѣвъсходно турски езикъ, отговорилъ, че Ахж-челебийското население признава Свѣтата Велика Черква и нейнитѣ закони, ала хората, които сж въ неж, не може да познава, защото не държжтъ законитѣ ѝ. Ахж-челебийското население неможе да плати владичина 26,000 гроша сега, когато до сега е плащало 18,000. Пашата се мжчилъ всѣкакъ да ги спогоди съ протосингела, нъ неможилъ. Нашитѣ, подкрѣпяни отъ Пловдивскитѣ български първенци, най-послѣ подали протестъ на пашата въ слѣдоющ(и)та смисъль: понеже владиката не приема тѣхното прѣдложение, което състоело да си платжтъ владичина толкова, колкото е била до тогава; понеже царскитѣ закони даватъ право на всички народности да си иматъ свой езикъ; понеже на духовнитѣ власти никой царски законъ не прѣдвижда да теглжтъ на сждъ своето стадо, което не е задлъжено безусловно да дава толкова, колкото му искатъ, и най-послѣ, понеже въ Ахж-челеби нѣма гърци и слѣдователно населението като българско, нѣма право да признава Скечанския гръцки владика, то Ахж-челебийското население неможе за напрѣдъ да признава ни единъ гръцки владика и гръцската патриаршия и моли да остане въ Пловдивската българска община, гдѣто каазата се намира и административно, и каквато владичина опрѣдѣли тя, такава ще плаща.

Борбата срѣщу гръцкия владика и въобще срѣщу гръцската патриаршия и въ Ахж-челебийско стана открита. На чало на неж се яви най-напрѣдъ градеца Устово съ своитѣ смѣли и състоятелни първенци, на чело на които бѣше упоритий Келешъ Саващо, който стана заклетъ врагъ на всичко гръцско. Той можа въ кжсо врѣме да поведе слѣдъ себе си почти цѣлата кааза, която винаги го избираше за свой прѣдставитель за защищаванье интереситѣ му отъ гръцкото духовенство, щомъ станѣше нужда.

Съ откриванье борбата противъ гръцкото духовенство, трѣбваше да се исхвърли и гръцкия езикъ отъ училищата. Желанието въ Устовци да учжтъ дѣцата си на българска книга щеше да се испълни нѣколко години по-рано, защото идеята за това отдавна бѣше узрѣела, ала спънката бѣше въ това, че нѣмаше учители. Още въ 1847/48 години въ Устово сж били донесени, казватъ нѣкоя и друга българска книга отъ нѣкой си Пловдивчанинъ Никола Султановъ, който е учителствувалъ двѣ години въ Устово и нѣкоя и друга година въ с. Горне-Райково. Ала това сж били опити само и нищо неможело съ тѣхъ да се направи. Въ 1862/63 година дохожда за учитель въ Устово г. Христо Ковачевъ, сега живущъ въ София, който пръвъ въвелъ български езикъ въ Устовското училище, а съ това и въ цѣлия тоя кжтъ на Родопитѣ. Г-нъ Ковачевъ е учителствувалъ двѣ години и слѣдъ него дошълъ смѣлия и енергиченъ г. Дино Д. Македонски, сега пенсионерь въ София.

Хвърлената искра въ тоя български край трѣбваше да се расклѣе и да згрѣе сърдцата на всички; идеята трѣбваше демонстративно да се популяризира и распространи по възможности все по-широко и по-широко въ населението. Между водителитѣ и между по-събуденкитѣ имаше истинско и силно кипенье. Тѣ бързахѫ по какъвто и да е начинъ да заякчѫтъ основата на народното събужданье. Въ 1865 година, ако се не лъжѫ, бѣше, когато по инициятивата на г. Христо Ковачевъ, Устовския учитель, се отпразднува за пръвъ пѫть въ Ардината долина праздника на Св. Славянски Просвѣтители на 11 Май. Това отпразднуванье бѣше масло въ огъня хвърлено за цѣлата кааза. Нѣколко дни напрѣдъ Устовскитѣ първенци бѣхѫ распратили покани по всичкитѣ села въ каазата, въ които се канѣше всѣки, който е българинъ, да посѣти тържеството на тоя день, което щеше да стане въ Устово и за пръвъ пѫть да почете паметьта на ония народни святци, които дадохѫ своя азбука на народътъ си и съ това го избавихѫ еднъжъ за вѣки отъ домогванията на враговетѣ ни. Азъ присѫтствувахъ на това тържество, чието отпразднуванье бѣше така велико, въодушевението и радостьта толкова голѣма у всички, щото азъ немогѫ да я искажѫ. Гостье имаше голѣмо множество отъ всичкитѣ села. Отъ тогава послѣ тоя праздникъ и до днесь се празднува въ всички села въ тая кааза така тържественно, като втори Великдень.

(Слѣдва)

ХОРОГРАФИЯ

Писма изъ Ахѫ-челебийско.

Отъ Ш.

VII

Като излѣзе човѣкъ селцето Бостина и улови пѫтя по самото ущелье на рѣката, намѣри се изеднъжъ въ една тѣсна и стръмна клисура, която споредъ коритото на рѣката кривуличи, така щото само по десеть двадесеть крачки отъ пѫтя виждашъ отпрѣдѣ си. И отъ двѣтѣ страни на рѣката стърчѫтъ и се спущатъ стръмни и голи скали отъ варовикъ и само тукъ тамъ да ти се мѣрне нѣкое кѫсче ливадка по течението на рѣката. Тѣзи стръмнини се просичатъ тукъ тамъ съ малки долчета. Дървета около рѣката сѫ по-рѣдки, а по нагорѣ по стръмнинитѣ се срѣщатъ повечко купчинки оцѣлѣла гора, която е намѣрила спасението си само въ извънмѣрната стръм-

ратъ въ една и оставятъ да виси надъ плещитѣ, ала
безъ никакви украшения, освѣнъ още тукъ тамъ упо-
трѣбяванитѣ стари голѣми плитки, които по прѣди спо-
менѫхме. Голѣма и черна коса, добрѣ прѣчесана и вни-
мателно сплетена, е страстно обична тукъ и е знакъ
на уредность, чистота и приличие, а рошева или поне
и най-малката невнимателность въ прѣчисаньето или
оставенъ единъ косъмъ не сплетенъ е знакъ на мързель
и развалени нрави. Ала и това не всѣкѫдѣ, особенно
Рупчосъ и тукъ се отличава. Други искуственни прѣ-
правки по лицето, косата и рѫцѣтѣ тукъ не сѫщес-
твуватъ, лошо се прѣзиратъ въ цѣлитѣ Срѣдни Родо-
пи и се считатъ достояние само на нравственно разва-
лени хора.

(*Слѣдва.*)

МАТЕРИЯЛИ

по възражданьето на българщината въ Ахж-челебийско.

Съобщава Икономовъ Василий Авраамовъ.

(Продължение отъ V и VI кн.)

Като че ли смѣлитѣ Устовци искахѫ изведнѫжъ съ всички сили
и отъ всички възможни страни да докажѫтъ отвращението си и сил-
ната вражда къмъ гръцката патриаршия и митрополията ѝ въ Скеча.
Градеца Устово имаше само една черква, която, ако и доста голѣ-
мичка да бѣше, не можеше да побира цѣлото му население, което
между другитѣ си добри качества се отличаваше и съ примѣрна на-
божность. Смѣлия Келешъ Саващо съ неговитѣ вѣрни другари — пър-
венци, имъ скимва да съградѭтъ още една черква въ другата маха-
ла на градеца, която и до днесь се казва Чобанската махала. (1)

---

(1) Приказватъ и до днесь, па сме слушали и отъ покойния Келешъ Са-
ващо прѣди петь години, че причината да се съгради втора черква и да се раздѣли
Устово на двѣ енории е много проста, а въ сѫщо врѣме и интересна, която още
повече освидѣтелствова съ какъвъ човѣкъ се е водила борбата срѣщу гръцкото
духовенство въ тоя затънтенъ български край, гдѣто послѣднето и до днесь рас-
полага съ условия за ҵа пакости на тукашното българско население. Ето тая при-
чина: Келешъ Саващо има единъ синъ, живъ и сега, когото страстно обичалъ и
ламтѣлъ да го изучи и на българска книга. И той сполучилъ отчасти. Още отъ
първитѣ знаци на пробужданьето, когато черковнитѣ служби се извършвали на
гръцки, свѣщеницитѣ не знаели друго освѣнъ гръцки. Келешъ Саващовия синъ
Георги четѣлъ симзолътъ на вѣрата по български и стоелъ отъ дѣсно при пѣв
цитѣ. Като младъ момъкъ, Георги еднъжъ не излѣзълъ отъ столътъ, за да напра-
ви честь на единого отъ първенцитѣ, който клонѣлъ къмъ гъркоманитѣ. Послѣд-
ния нахокалъ Георгя и го испрѣварилъ въ врѣме на службата, та исчелъ Сим-

Речено и свършено. Събиратъ пари, приготвятъ материяли и въпрѣки всички мжчнотии за подобно прѣдприятие тогава въ една година врѣме съграждатъ черквата св. Богородица, голѣма, много красива, трисводова и здрава каменна сграда. Това е било въ 1865 година. Десната ржка въ това прѣдприятие на Келешъ Савацо сж били още и първенцитѣ: Кель Петко, богатъ абаджия — търговецъ, Кара-гевуръ Райчо, уста-башия дюлгеринъ, хаджи Райчо, богатъ търговецъ, и Маджарьтъ Стою златаръ, всичкитѣ отъ Устово и то отъ споменжтата Чобанска махала. А на всички тия по всички обществено-народни работи ржководитель е билъ младия учитель Димо Д. Македонски, чиято смѣлость, расждливость и вѣщина се приказватъ и сега отъ всѣкиго не само въ Устово, ами и въ цѣлата кааза.

Черквата добрѣ се съградила, първа тя въ каазата се снабдила съ икони съ български надписи, ала за освѣщението ѝ спънката била голѣма, поради нѣманьето на български архиерей да ж освѣти, нѣманьето на нуждния антиминсъ и, главно, че и български свѣщенници липсвали тогава. И, наистина, колкото бѣхме свѣщенници въ цѣлата кааза, едва ли имаше трима четирима, които да дерзнѣхж открито да се отцѣпжтъ отъ гръцката митрополия. Тукъ е най-голѣмата похвала, която Устовци на чело съ г. Македонски заслужватъ. Въ това число не малко се дльжи и на толкова заслужившия и обиченъ отъ всички иеромонахъ Григорий. Послѣдния упражняваше голѣмо влияние между цѣлото население и неговитѣ думи се зачитахж сто пжти повече, отъ колкото и самия гръцки патриархъ да бѣше въ Ахж-челеби.

Иеромонахъ Григорий се обявява на чело на участвующитѣ нѣколко свещенника за освѣщението и заедно съ г. Македонски нагласяватъ и други, та навършватъ числото дванадесеть души, колкото черковнитѣ правила допущатъ за освѣщаванье на новосъграденъ храмъ, когато нѣма архиерей. Всичко хубаво ала антиминсъ нѣмало; нѣмало и отъ гдѣ да се земе, защото никой свѣщенникъ или епитропъ не се рѣшавалъ да даде тоя отъ своята черква. Това го знаехж само нѣколцина, които казвахж, и хората знаехж, че има антиминсъ. Тъкмо вечерьта срѣщу освѣщението, г. Македонски прѣзъ нощьта скоква въ селото Долно-Дерекюю, гдѣто излъгва простодушния епитропъ, че му трѣбва една книга отъ черквата, па му отваря безъ да подозира нѣщо. Г. Македонски сполучва, та открадва антиминса и прѣзъ сжщата нощь го донася въ Устово, съ когото се и освѣти черквата, безъ да знае нѣкой за това, дори и самия Долно Дерекюйски свѣщенникъ. А селото Долне-Дерекюю е далече на около два часа отъ Устово.

волътъ на гръцки. Това възмутило баща му, К. Савацо, и той се заклелъ още на сжщата минута, че ще си съгради особна черква (Келешъ Савацо бѣше отъ Чобанската махала). Тогава още станжли нуждниτѣ распореждания и вътрѣ въ една година се съгражда черквата. Мѣстото на послѣдната било приготвено още прѣди тридесеть години и покойния дѣдо Панаретъ, когато е билъ Ксантийски гръцки митрополитъ, не е давалъ да се цѣпи Устово на двѣ енории, защото щѣло отпослѣ да излѣзе расцѣпление и въ всички общи дѣла. Думитѣ му отпослѣ се сбъднжхж.
Б. на Р.

И така, освѣщението на Устовската черква стана́ само съ свѣщенници, а това бѣше много добъръ знакъ на гръцката митрополия въ Скеча, който ѝ даде ясно да разбере, съ какво население и съ какво настроение имаше да защищава своитѣ дотогавашни права́ надъ тая часть отъ епархията ѝ. Свѣщенницитѣ, които взехѫ участие въ освѣщението, се рѫководѣхѫ отъ Иеромонаха Григория, свѣщенника Димитъръ Толковски отъ Райково и отъ г. Македонски и името на гръцкия митрополитъ не се споменѫ. И такова освѣщение нѝ дали е бивало другъ пѫть и до сега въ Ахѫ-челебийско. Народъ се бѣше стекълъ толкова много, щото нѣмаше кѫща, въ която гоститѣ да бѣхѫ по-малко отъ 25 души. Откакъ се исплатихѫ всички разноски по постройката, останѫхѫ на лице само чисти пари около 50 хиляди гроша, съ които пари отпослѣ направихѫ чешмитѣ въ другата махала на градеца, гдѣто се намира пазарьтъ, и на които чешми водата се доведе отъ два часа далече отъ градеца. Всичкитѣ потрѣби въ новия храмъ се набавихѫ, като се доставихѫ и всички книги на славянски езикъ. Тя бѣше първия народенъ памятникъ за освобождението ни отъ гръцкото духовенство въ нашия хубавъ край и нейната направа и освѣщение много повлияхѫ за прѣмахванье на много прѣдразсѫдъци и даванье куражъ и на така пъргавичкото и живо наше население.

Още прѣзъ сѫщето лѣто 1866 година на 1-ий Августъ Устовскитѣ първенци ме поканихѫ да имъ бѫдѫ свѣщенникъ въ новоучредената енория и новия храмъ. Азъ приехъ съ особно удоволствие и мене се паднѫ честьта да бѫдѫ пръвъ свѣщенникъ въ първия български храмъ въ широката и живописна Ардина долина.

Цѣлата година прѣминѫ тихо, безъ да се случи нѣщо особенно. Гръцката Скечанска митрополия плахо гледаше на бързия и злополученъ за неѭ обороть на работитѣ ѝ въ Ахѫ-челеби. Тя цѣли двѣ години никакво дѣйствие сериозно не подзе спремо каазата, а другитѣ села гледахѫ Устово, което бѣше тò всичко; за всичко отъ него се питахѫ и него слушахѫ. А Устовци вече не искахѫ и да знаѭтъ за гръцки владика, владичини и други. При всичко, че нѣколцина отъ Устовскитѣ първенци, на чело съ Данчо Кирияковъ, който бѣше познатъ и влиятеленъ въ правителството, струва ми се, че и тогава още той си бѣше сандъкъ-емини въ каазалското управление, при всичко, казвамъ, че тѣ не съчювствувахѫ съ Келешъ Саващо, ала не смѣехѫ и да кажѫтъ нѣщо, защото тѣ се боехѫ отъ него и неговото влияние въ това отношение. Прѣзъ 1867 година, една година подиръ освѣщението на Устовската черква, прѣзъ мѣсецъ Септемврий ненадѣйно дойде Скечанския владика, Н. В. Пр. Иларионъ. Случая на владиката помогнѫ да обиходи почти повечето села безъ никакви прѣпятствия, защото Келешъ Саващо отсѫтствоваше по чужбина. А ние трѣбва да знаемъ, че той бѣше душата на каазата въ борбата и безъ него не се рѣшавахѫ никой на нищо. Владиката намѣри сгоденъ случай, та прѣзъ неговата обиколка се помѫчи да направи едно расцѣпление, да си състави партия, която да стане противовѣсъ на движението. Устовци усѣтихѫ цѣлитѣ на владиката, та порѫчахѫ на

Келешъ Саващо, който бѣше по търговията си съ бакърджилъкъ изъ Пловдивско, да побърза и си дойде. Смѣлия родолюбецъ напуща на минутата своята работа и дохажда въ Устово. Тъкмо на врѣме бѣше дохождането на Келешъ Саващо, защото владиката бѣше доста успѣлъ и свикалъ каазалски съборъ въ селото Долно-Райково, въ който съборъ той окончателно щѣше да увѣнчае съ успѣхъ своята миссия. Владиката свикваше съборътъ въ това село, защото отъ Устово се страхуваше, па и въ Долно-Райково той бѣше сполучилъ да привлѣче на своя страна прочутия и влиятеленъ богаташъ Радю чорбаджи, който отпослѣ стана лостътъ на гъркоманството въ тая кааза, което, за жалость, и до днесь сѫществува. Келешъ Саващо съвзе отчаенитѣ духове, насърчи ги и съумѣ да осуети кроежитѣ на владиката; съборътъ неможи да стане, защото повечето кметове и първенци отъ селата не отидохѫ, по раздумването на Келешъ Саващо. Слѣдъ нѣкой и другъ день владиката видѣ каква ще излѣзе работата, та станѫ и си отиде въ Скеча.

Азъ споменѫхъ по-горѣ, че на Устовския по това врѣме учитель, г. Димо Д. Македонски, се дължи поравно успѣхътъ на току-що възродившия се народенъ духъ въ нашата кааза, независимо отъ неговата безпримѣрна дѣятелность въ тѣсния крѫгъ на думата учитель, гдѣто тая кааза и до днесь не е видѣла другъ учитель, подобенъ нему въ много отношения. Поради всичко това и владиката, и неговитѣ съчювственници бѣхѫ насочили погледитѣ си въ него. Още доклѣ нѣмаше Келешъ Саващо, влиятелния и гърчеющия се Дачо Кириаковъ въ Устово подбутнѫтъ отъ владиката, изгонихѫ г. Македонски и късното пристигане на Келешъ Саващо не бѣше въ състояние да го възвърне изново: г. Македонски бѣше си заминѫлъ. По тоя начинъ, колкото и да не можи да постигне гонимата си цель дѣдо владика съ неговото дохождане въ Ахѫ-челеби, то успѣхътъ му въ изгонването Устовския учитель бѣше много чувствителенъ за страната, на която въ тия тежки минути тукъ въ тоя край бѣхѫ неизбѣжно нуждни дѣятели, като г. Македонски. Освѣнъ това, важно бѣше и това, че сполучи (владиката) да постигне и едно расцѣпление въ нѣкои отъ първенцитѣ въ каазата, особенно въ Долно Райково, и да ги насъска единъ противъ другъ, отъ което тоя злощастенъ край неможе да се избави и до днесь.

Като неможихѫ да възвърнѫтъ г. Македонски, Устовци условихѫ другъ учитель, г. Марко Савовъ, сега свѣщенникъ въ Пловдивъ, родомъ отъ г. Карлово.

Възраждането на българщината въ Ахѫ-челеби бѣше посрѣщнѫта съ възторгъ отъ Пловдивскитѣ ни родолюбци и ние въ тѣхъ намѣрихме и намирахме морална защита въ всичко. При всичко, че вече нѣколко години се бѣхѫ изминѫли, откакъ борбата се водѣше жестоко въ Ахѫ-челеби на чело съ Устово, и откакъ Устовци категорически отхвърляхѫ гръцкото духовно иго, то ние пакъ не бѣхме успѣли да се организираме, както трѣбваше, и да се свържемъ съ общото течение на черковния въпросъ тогава. Такова нѣщо ние направихме чакъ въ 1868 година, когато тогавашната българска въ Пловдивъ

община покани и Устово да вземе участие съ испращаньето на прѣдставители въ свикания епархияленъ съборъ, който щѣше да стане на нѣделя Православие т. г. въ г. Пловдивъ. Такъвъ епархияленъ съборъ ставаше всѣка година, подъ прѣдсѣдателството на управляющия врѣменно Пловдивската епархия, въ който съборъ се прѣглеждахѫ епархийскитѣ приходи и расходи и други общи работи. За тая цель бѣхме избрани и испратени отъ Устово азъ и хаджи Христо п. Георгиевъ. Слѣдъ завръщаньето ни отъ Пловдивъ, за първъ пѫть се състави една Централна българска Община въ Устово, която отъ тогава послѣ почнѫ да рѫководи общитѣ работи въ каазата, която ако правителството и да не е считаше за официялно учреждение, обаче дѣлата ѝ признаваше.

Общината се избра прѣзъ Май, а прѣзъ Юний с. г. дойде пакъ дѣдо Илариовъ отъ Скеча. Кой знае, ала все ми се струва, че това му дохождане имаше тѣсна свръзка съ учредяваньето на общината ни, тѣло, съ което той имаше сега повече работа, отколкото съ еденични лица, които колкото вѣщи и смѣли и да бѣхѫ, все имаше видна разлика спрямо тѣхъ и едно що-годѣ организирано цѣло. Дѣдо Илариовъ бѣше извѣстенъ, че мѫчно ще може да бѫде приетъ най-напрѣдъ въ Устово, та слѣзе въ с. Долно-Райково при своя приятель Радю чорбаджи, съ чието влияние той расчиташе да привлѣче цѣлата кааза. Обаче дѣдо Илариовъ бѣше излъганъ тукъ въ смѣткитѣ си, защото още тогава половината отъ Долно-Райковци се отцѣпихѫ отъ Радя, слѣдователно и отъ дѣда Илариона.

Въ Устово тогава, освѣнъ Радювия приятель Данчо Кирияковъ и още нѣколко незначителни негови роднини, нѣмаше ни единъ гръкоманинъ. Въ тия години работеше и така нарѣчения *низам* — работенье мѣстни эби за турската войска — на която главенъ доставчикъ бѣше извѣстния Гюмюшъ-Герданъ отъ Пловдивъ. Той имаше кантората си за цѣлата кааза въ Устово, гдѣто се навъртахѫ всѣкога по нѣколцина негови хора, всичкитѣ прѣкалени гърци Слѣдъ пристиганьето на дѣда владика въ Д. Райково, поканихѫ го и реченитѣ Гюмюшъ герданьови хора, за да ги посѣти въ кантората имъ, която се помѣщяваше въ една голѣма кѫща. Дѣдо Илариовъ дойде, като мислѣше, че съ помощьта на тѣсно свързанитѣ икономически интереси на населението съ Гюмюшъ гердана, ще може да посѣти и други мѣстни хора — първенци — и по нататъкъ вече да дѣйствова. Обаче, това не станà тако. Тогавашното му дохождание причини такава демонстрация, такова кипенье въ смѣлитѣ и рѣшителни Устовци каквито не само че другъ пѫть подобно нѣщо не можеше да стане въ тия мѣста, нъ то даде и едно необоримо доказателство на гръцкото духовенство, че почвата му еднъжъ за всѣкога е изгубена въ тоя живъ и крайно родолюбивъ градецъ.

Тутакси слѣдъ слизаньето му въ реченната Гюмюшъ-Герданьова кантора и населението Устовско цѣло, и мѫже, и жени, и дѣца, става и заобиколя кѫщата съ викове или да излѣзе и да си отиде, отъ гдѣто е дошълъ владиката, или съ сила ще го извлѣкѫтъ и испратѫтъ. Нѣмаше другъ исходъ, освѣнъ да се покори на това негоду-

вание и исканье на Устовското население Дѣдо Иларионъ още на сѫщия часъ си излѣзе и подъ защитата само на първенцитѣ Устовски, сполучи да се избави и отиде въ Долно-Райково безъ други особенни приключения. Женитѣ и дѣцата го гонихѫ чакъ вънъ отъ селото съ викове.

(*Слѣдва*)

ХОРОГРАФИЯ

Писма изъ Ахѫ-челебийско.

Отъ Ш.

VIII

Като излѣзе човѣкъ отъ тѣсното ущелье, въ което се намираше селото Долне-Дерекюю, и тръгне къмъ севѣръ, за да се искачи за ребрата и върховетѣ на лѣвия скюнъ, който образуваше лѣвия брѣгъ на Бѣла-рѣка, то слѣдъ 25-30 минути ще стигне въ селото Горно-Дерекюю. Пѫтьтъ отъ начало върви по едно стръмно, канаристо мѣсто, гдѣто едно малко долче, съ шумлива балканска струя, иде отъ самото погранично било, минува прѣзъ Гарно-Дерекюю и въ долния край на Долно-Дерекюю се влива въ Бѣла-рѣка, за да увеличи слабитѣ ѝ тукъ води. Слѣдъ едно малко кривуличенье по лѣвия брѣгъ на долчето, излазя се на самитѣ ребра на скюнътъ, които тукъ се растилатъ на една малко наведена и доволно широчка вглѫбнѫта площь, на горния край на която сѫ пръснѫти доста спретнѫто хубавитѣ кѫщи на Горне-Дерекюю, прошарени по-между съ дръвчета, ниви и градинки малки. Послѣднитѣ сѫ малки кошарки, хубаво оградени съ плетища, които служѫтъ само за зеленчукъ и които въобще въ Ахѫ-челебийско наричатъ *кардеальници* отъ думата *кардіоа* — гръцката *карбіаб* — съ която по тия мѣста наричатъ лахната, зелето. Отъ странитѣ си Горне-Дерекюю не е лишено и отъ малки горички, между които размѣсомъ съ елата и борътъ се срѣщатъ тукъ тамъ и букътъ, габерътъ, лѣската и яворътъ, тъй като мѣстностьта е на *припекъ слънце* и запазена отъ севѣрнитѣ вѣтрове. По тоя начинъ това село е расположено въ подножието на пограничното и водораздѣлно било